

ПОРАД СУМЛЕННЯ

№9

1990 РІК

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВІСНИК ЛЬВІВСЬКОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ
ІСТОРИКО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «МЕМОРІАЛ»

А. КОЦКО

Ніколи не втвухала споконвічна боротьба українського народу за визволення від ярма соціального і національного гніту, протигнобителей різних рангів, напрямків і мастей.

Одним з виявів цієї незламної боротьби претидуховного і національного рабства були виступи українського студентства за відкриття українського університету у Львові. Але зухвалі, пихаті польські шовіністи, ще недавно самі поневолені, зі шкряпцями, щоб показати себе господарями в чужій хаті – в умовах тодішньої Австро-Угорської імперії намагалися показати свою владу над Львовом і духом його народу – волякоперешкоджали відкриття українського університету.

Під час однієї з таких жорстоких сутичок від підступної підлої кулі польських шовіністів у коридорі університету 1-го липня 1910 р. загинув один з найактивніших борців за український університет у Львові Адам Коцко.

У довідці "Історії Львова у документах і фактах" подано: "Адам Коцко /1889-1910/ – студент юридичного факультету Львівського університету, один з керівників українського прогресивного студентства. До вступу в університет працював робітником. Два роки був в еміграції в Америці. Під час зборів студентів університету був смертельно поранений польськими студентами-шовіністами /у документі: "групою вшехпольської молодіжної". Збори студентів відбулись у зв'язку з відмовою ректорату і властей надати українським кафедрам автономію, як першого кроку до створення окремого українського університету.

Австрійський уряд, підтримуючи "польське коло" в рейхсраті, відмовився вести переговори про український університет. Серед студентів почалися арешти.

127 українських студентів були віддані під суд. Рівно через рік 99 з них були засуджені на різні строки тюремного ув'язнення.

Грізна хвиля обурення і ненависті до вбивць прокотилася по всіх землях Західної України. У пам'ять про героя було вирішено спорудити достойний пам'ятник безстрашному патріоту. І на зібранні народом гроші такий пам'ятник – скорботна діва /мати/, схилена над строгим монументом з чорного граніту, був споруджений у 1912 р. на Личаківському цвинтарі у Львові /дати фото/ – прикладено.

Немало десятиріч простояв цей скорботний символ громадянської мужності борця, аж поки у 1954 р. не був викрадений невідомими злочинцями.

І знову, хоч із запізненням, піднялася на захист світлої пам'яті мужньої людини – Адама Коцки – громадськість Львова.

Почалася довголітні тяжкі пошуки пам'ятника у задушливій згубній атмосфері гнилого застійного брежнєвського режиму.

Участь злочинної безвідповідальності всякого роду чиним від правоохоронних органів не минула і дружно нам, горду республіку Латвію.

На наше обгрунтоване звернення розібратись і допомогти у поверненні пам'ятника дорогої галичанам людини із прокуратури Латвійської РСР від

21.05.1969 р. надійшла ганебна відписка за підписом якогось страдника встиції Бичкова дослівно такого змісту: "Даних, що одна із етих скульптур була похитаєна с могили Адама Коцко на Личаковском кладбище города Львова, не добыто". Явно простежується аналогія з "шахтарським почерком" донецького наслідника Бичкова, для якого вершина потребшмат ковоаси – з відомого виступу у Донецьку.

На завершення цього безсоромного прокурорського опусу дається цинічна порада: "Для установалення виновних в краже памятника Вам необходимо обратиться в местные органы внутренних дел или в прокуратуру г. Львова.

Воістину "геніальна" порада залютного Шерлока Холмса найвищим і недостідним шукачам пам'ятника зі Львова. Бач, які недалеки, самі не здогадалися звернутись у місцеві органи внутрішніх справ чи прокуратуру, мусіли чекати підказки аж від "самого" Бичкова з Риги /Слава Богу, ера "бичкових" там минула/.

Покорана таким відвертим хамством від імені шанованої всіма республіки, громадськість Львова аж на 21 рік опустила руки.

Та повіяли нові вітри позитивних соціальних змін, народжувалася перебудова, а з нею виросло і зміцніло молоде, сміливе, ініціативне і без комплексів страху покоління, що об'єдналося під знаменом славного Товариства Лева.

ПРОДОВЖ. на стор. -2

ТИЖДЕНЬ ПАМ'ЯТІ

З II по 17 лютого 1990 р. по всіх містах і селах України проходив Всеукраїнський Тиждень Пам'яті жертв сталінізму і неосталінізму, який проводився за ініціативою Українського республіканського товариства "Меморіал".

В останній день Тижня у Львові в місцях масових ув'язнень, тортур, розстрілів невинних жертв з 12 до 15 години горіли свічки, здійснювалося покладання квітів, стояла цивільна почесна варта з траурними національними прапорами. Цим актом було вшановано пам'ять в'язнів-українців, поляків, євреїв, які перебували в тюрмах Лонського /миру, 1/, Бєлгидки /1 Травня/, Замарстинова /Калініна, 9/, Яхобица /16 квітня/, на пересильному пункті /вул. 700-річчя Львова, 45/, у будинках попереднього слідства /Театральна, 17, Держинського, 55/.

А з 16 години на Вічевім майдані відбулася панахида-реквієм, у якій узяла участь багатовисна на громада Львова і Львівщини.

Ідеологія і практика сталінізму проходили і проходять по долях народів тракторами і танками. З особливим жорстокістю вони пройшли по долі Українського Народу. Близько 30 мільйонів синів і дочок України лежать по іменних і безіменних могилах по всій території Країни Рад. Ця цифра не вкладається в голову. І дивно, що до цих пір ні уряд України ні Компартія України, ні депутатські корпуси Верховної Ради УРСР і Верховної Ради СРСР не порушили питання на 3'їзді народних депутатів Радянського Союзу про засудження геноциду проти українського народу.

По суті своїй сталінізм – міжнародна явище і проходить три фази людиноненавистства: – фазу фізичного знищення людини; – фазу духовного знищення людини; – фазу біологічного знищення людини.

Перша хвиля фізичного знищення Західно-Українського населення почалася у перші роки Радянської влади і пройшла по українських січових стрільцях. Її жертвами стали Григорій Косак, Сень Горук, Іван Чмола, Мирослав Урган і т.д. Далі в оберті попали всі вихідці з Західної України, які переїхали в Країну Рад, щоб будувати перший в історії людства соціалістичний лад, а саме, Василь Бобинський, Дмитро Загул, Дмитро Фальківський, родина Крушельницьких, Микола Чайківський і ін.

Другу хвилю репресій приніс Золотий Вересень 1939 року. Як зазначав у своєму щоденнику О.П.Довженко, у 1939-1941 рр., з Західної України депортовано близько 1,5 млн. населення.

Сьогодні важко уявити як могло статися, що тільки через місяць після возз'єднання 16 жовтня 1939 р. у газеті "Вільна Україна" був надрукований лист до Й.Сталіна від народу Західної України, у якому вважалося такі слова: "...Рідна нова, мова наших батьків і матерів, дідів і прадідів була заборонена. Ми були позбавлені права читати твори видатних творців української літератури - нашого Тараса Шевченка, Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Панаса Мирного. У сотнях наших шкіл діти вперше навчались рідною українською мовою".

І це пишеться в той час, коли у Західній Україні до возз'єднання існували українські товариства "Прогрес", "Рідна школа", Наукове товариство ім. Шевченка, Українська греко-католицька церква, українські школи і гімназії /недостатня кількість, але існували/, виходило понад 70 українських газет і журналів, порічні українські календарі, видавалися бібліотеки української літератури.

У травні 1940 р. це визнає вже й сама газета "Вільна Україна", але з уст П.Ливогенка, який духовне надбання українського народу охарактеризував як "націоналістичне кодро", як жовто-блакитну націоналістичну паршу, а всіх прихильників зазначених інституцій і видав назвав "патентованими мерзотниками".

Завдяки таким ідеологам сталінізму і соціалізму "потяглися на Схід у концтабори дозвезені "змішкі" поїздів, якими з України вивозилися українська культура, українська духовність, українська історія. Фізіологічна ненависть сталіністів з КСРС до власних людей з особливим жорстокістю проявилася у перші дні другої світової війни, коли по всіх термах Західної України були знищені всі заарештовані.

Репресії над вихідцями з Західної України продовжувалися і в дні війни, як у тилу, так і на фронті. Так, у січні 1942 р. в м.Адла-Ати були репресовані солісти львівської хорової капели "Прогрес". А при блокаді Ленінграду з передових позицій були зняті 80 солдатів-призовників зі студентів Львівської політехніки, які безслідно зникли.

Після війни репресії продовжувалися на Сирати оберт. На кожний вагон складався свій маршрутний лист, і живий ланцюг перестарілих, дорослих, дітей скеровувався у ті краї, про які, хто вжив, говорили, що там "12 місяців зима, а останні - літо".

І ніхто вже не питає народ Західної України, куди і чого він хоче. Уже в Москві займалися долею цього краю, куди і як пересунути кордони. У 1939 р. депутати з Перемильських земель "просили" Верховну Раду СРСР прийняти їх і їхні землі до складу УРСР, а після війни ці землі віддали Польщі, і обидва уряди /СРСР і Польщі/ виселили українців і поляків на протилежні кордони своїх держав.

Неосталінізм сьогодні - це бездумне розширення атомних електростанцій, це будівництво екологічно шкідливих промислових підприємств, це некомпетентність, це всі ті, хто фізичне і духовне знищення радянських людей називає майже лірично, а саме "деформацією соціалізму".

Сталінізм і неосталінізм - це злочин проти кожного з радянських людей, цим ганебним явищем не може бути прощення.

В.Гордієнко

АНТОЛОГІЯ ТАБІРНОЇ ПОЕЗІЇ

Іронія долі

В голодному фашистському полоні,
В камінному кар'єрі чи в колоні
Не रहे одержував я палицю під крик:
"Оце тобі, проклятий більшовик!"
...На півночі, де снігові завої,
І вітру злогого надричний свист,
Погрозливо лунає від конвою:
"Не відставай, недобиток-фашист!"...

Іван Савич

ПРОДОВЖ. Поч. на стор. -

Молоді люди, що гостро волювали за нашу спотворену історію і осквернені святині, узялися за їх очищення. Одним з ініціаторів цієї благородної справи став голова історичної секції Товариства Андрій Квятковський, який запропонував авторам цих рядків включитися у пошук сплندрованого пам'ятника А.Коцька, що незгасачим болем томився у серці кожного.

З весни 1989 року розпочалася робота, оперта на матеріали, здобуті невтомним шукачем викраденого пам'ятника Григорієм Яковичем Винниченком, публікації газет "Земля і Воля" /№ 25 за 1 липня 1910 р./ та "Діло" /за 1912 р./.

Г.Я.Винниченко обстежив цвинтарі латвійських міст Вентспілса, Лісапі, Риги і в останньому з них виявив 3 пам'ятники, аналогічні викраденому у Львові. Пам'ятники знаходилися на могилках померлих С.Куща - 1928 р., М.Мензіньска - 1931 р. і Л.Мартінсоне - 1949 р.

За допомогою унікального каталогу скульптора Кривавича вдалося установити, що скульптуру "скорботна діва" /автор Гейслінген/ виготовила німецька фірма "Металінгер" у місті Гейслінгені. На запит обласної організації охорони пам'яток історії і культури бургомістр м.Гейслінгена пан Бауер повідомив, що вказану скульптуру фірма "Металінгер" виготовляла з 1907 по 1939 рр., причому у дуже обмеженій кількості, а за межі Німеччини було відправлено тільки дві такі скульптури у 1930 і 1931 рр. на замовлення Ризької фірми "Курау", яка сама проіснувала до 1939 року. Замовлені фірмою скульптури і були встановлені на перших двох могилах, про що свідчили покази родичів і відповідні документи на придбання скульптур.

Звідси логічно випливало, що пам'ятник на могилі Л.Мартінсоне викрадено з могил А.Коцька. І беззаперечним доказом цього твердження стало те, що померла Л.Мартінсоне у 1949 р., пам'ятник встановлено у 1954 р. /до речі, у тому ж році, у якому пам'ятник був викрадений зі Львова, а фірма-виготовлявач перестала існувати ще в 1939 р. Для одержання остаточних висновків потрібне було підтвердження компетентних спеціалістів.

На цьому етапі підключалася до пошуку на прохання регіональної організації "Меморіал" та обласної організації охорони пам'яток історії і культури експертна група інспекції з охорони пам'яток історії і культури міста Риги, очолювана досвідченим художником-реставратором Анмаром Гегере.

Аналізуючи зроблене і бачене в Ризі, обов'язково треба віддати шану прекрасним людям незабутньої Латвії А.Гегере, Г.Брикмане, Г.Баумансу, Л.Чодере, які близько до серця сприйняли нашу скорботу за втраченим пам'ятником палкому борцю за волю України. Ім зрозуміли і близьким був наш біль, і тому вони дуже відповідально підійшли до цієї delicate справи. Особливо хочу сказати про завзяту чітку роботу молодого енергійного майстра цвинтаря Гунти Брикмане. Вона швидко допомогла

знайти адреси родичів померлих, старанно обстежувала разом зі мною могили. Така доброзичливість і підтримка з перших кроків пошуку в Ризі вселяла надію на успіх.

Глибоким професіоналізмом фахівця-мистецтвознавця відзначалася робота Анмари Гегере. Лако-нічними, ретельно вираженими і продуманими були дії керівника інспекції Георга Бауманіса.

Внаслідок роботи експертної групи було встановлено, що бронзова скульптура має підписи і вибоїни, а також пристосований болт для перестановки до іншої кам'яної стели - з текстом акту експертизи. Крім того, як зазначено в акті комісії, якщо на аналогічні два пам'ятники, що знаходяться на ризьких цвинтарях - Мисульманському і Покровському - є документи на їх придбання, то на пам'ятник Л.Мартінсоне з 1-го Лісового цвинтаря такі документи відсутні.

Таким чином, завдяки здоровим перебудовчим силам, що прийшли в історично дружній державі Латвії в Україну, завдяки їх незгортному рухові до правової держави стало можливим усунення ганебної несправедливості - повернення пам'ятника, зміцнення довіри і дружби наших народів /супереч "сіл" таким застійним "окичогим", що сіли підозгу і гірке здивування у наші душі у той період.

І ось настав цей знаменний перший крок - у сьогоднішні відповідні документи догортаючого

пам'ятник на початку листопада вирушив з Риги у зворотню до Львова. До моменту урочистого повернення на колишнє місце він одержав тимчасове пристаннись у Львівському історичному музеї.

Тепер вдлчним галичанам і львів'янам залишилося гідно здійснити нове сходження "скорботної діви" до свого героя на Личаківський цвинтар і традиційно гостинно зустріти хлібом-сіллю славних друзів з оновленої Прибалтики, завдяки яким став можливим цей вистражданий акт гуманізму.

Ініціатива у громадському відзначенні відродження пам'ятника по праву належить обласній організації охорони пам'яток історії і культури, регіональній організації "Меморіал", Товариству Лева, Студентському Братству, кожному, хто доклав зусиль, щоб ця радісна подія відбулася, кому не байдуже національне і духовне відродження нашого народу.

Користуючись нагодою, не гріх нагадати і міській Раді, що ще 18 жовтня 1965 року у відповіді газеті "Вільна Україна" з цього приводу місцева влада пообіцяла підтримати пропозицію групи читачів газети про встановлення пам'ятника на могилі Адама Коцюка: "Виконком міськради порушує тепер цю справу перед творчими спілками художників і архітекторів". Та далі "порушення" справа не зрушилась.

Як бачимо, завдяки зусиллям громадськості з міськради спала добре призабута нев турбота про створення пам'ятника - він знайдений. І тепер доносить тільки належно допомогти в організації відновлення пам'ятника і принародному повторному вшануванні героя. Як було висловлено нещодавно в одному авторитетному виданні - будемо сподіватись...

але маємо надію, що на цей раз сподівання не виявляться марними, як тоді.

На закінчення, готуючись до цієї знаменної події, хотілося б звернутися через газету до людей, що знають щось про А.Коцюка, а також відгукнутися родичів цієї мучної людини зі своїми спогадами і подати їх на адресу редакції.

Редакція просить відгукнутися родичів, що мешкають у місті Стрию.

М.ЧУМАК

ПРОТОКОЛ

згодсовання о возвращении памятника Адаму Коцюка на Лычаковское кладбище г.Львова

3.П.1989 г.

г.Рига

Настоящий протокол составлен на предмет возвращения памятника с могилы Адама Коцюка - активного борца за национальное освобождение украинского народа, погибшего от пули повиниста в 1910 г.

В 1912 г. на собранные народом деньги на историко-мемориальном Лычаковском кладбище был установлен памятник в виде скорбящей мадонны.

В 1981 г. этот памятник с могилы похищен.

В результате многолетней кропотливой поисковой работы многих людей установлено, что указанный памятник - нагробная бронзовая фигура скорбящей мадонны работы немецкого скульптора Гейлинга - находилась на могиле Л.Мартинсона, умершей в 1949 г. и похороненной на 1-ом Лесном кладбище г.Риги.

Основаниями для заключения явились:

1. Письмо 4056/Б/Гр от 18.10.1967 г. бургомистра г.Гейслингена /ФРГ/ г-на Бауера.
2. Акт обследования памятника.

Из этих документов следует:

- фигура каталожный № 902 Гейлинга изготовлялась немецкой фирмой "Металлинген" с 1907 по 1939 гг. в г.Гейслинген;
- за пределы Германии по заказу Рижской фирмы Курау были вывезены только две фигуры № 902, соответствен но 8.09.1930 г. и 20.01.1931 г., и установлены на могилах С.Кушля, умершего в 1926 г. и М.Мезиньса, умершего в 1930 г.

На обе указанные фигуры документы имеются:

- фигура на могилу Л.Мартинсона установлена в 1954 г., т.е. через 15 лет после прекращения существования фирмы-изготовителя, документы на приобретение скульптуры отсутствуют;
- при экспертизе обнаружено наличие подрезов и подпалов скульптуры для подгонки ее к новому постаменту.

На основании изложенного фигура подлежит возврату ее владельцу.

Протокол подписали:

От латвийской стороны,
Инспекции по охране памятников истории и культуры г.Риги

От украинской стороны,
РГП "Меморіал", общества охраны памятников истории и культуры, "Товариства Лева"

А.Гегере

Р.Мурий

АНТОЛОГІЯ ТАБІРНОЇ ПОЕЗІЇ

Ярослав Гасюк

Десь осінь - це сади й городи,
Десь осінь - це палаючі ліси...
Вона до мене стуком приходить
і краплями холодної роси.

Десь осінь, як говорять, щирі дари
несе в комору, і кладе на стіл...
Вона для мене - повні смутку хмари
і мокрий - аж блискучий - частокіл.

Десь осінь - це вітрини і неони,
Десь осінь - це новин осінніх шик...
Вона для мене - вітру скорбні тони
і перелітних птиць прощальний крик.

Але й з такою я дружити вмів,
Бо і в такій, як і в житті, є щось,
чим дорожу, що біля серця грів
і віру, що весна ось-ось....

ПАМ'ЯТНИКИ СВОБОДИ НА ЛЬВІВЩИНІ

Весна 1848 року, коли всі прогресивні сили Європи повстали проти монархічних режимів, принесли сла галичанам особисту свободу від феодальної залежності. Багатотисячне ярмо панщини, що тяжіло над нашими предками, було ліквідоване. На пам'ять про цю подію майже в кожному селі встановлювалися хрести свободи. У багатьох селах зберігаються перекази, що під цими хрестами закопані фільваркові документи, різни, якими карали кріпаків, а то й пляшки з горілкою. Горілка уособлювала панщину, бо поміщики змушували селян купувати її в своїх кормах. Бо добре знали давню мудрість: "Вухом п'яного раба не чує брязкоту кайданів на ногах". У деяких селах замість христів споруджували каплички /Любешка, Черкаси, Унятичі, Половична/, будували церкви /м.Дрогобиць, Нова Кам'янка/, костіли /Волода/, садили дуби /Конів, Муроване/, насипали могили /Грушатиці/, установлювали колони /Вороблевиці/. У 1898 р. в Галичині було урочисто відзначено 50-річчя скасування панщини. У селі Романів, наприклад, відбулося масове народне свято на високій горі над селом. Туди зішлись селяни з навколишніх сіл. На старовинних возах везли хлопців та дівчат, переодягнених в одяг минулої епохи, які тримали в руках старовинні знаряддя праці. Везли і колишніх стареньких кріпаків. У цей рік було оновлено багато пам'ятників та збудовано нові. Наприклад, у с.Грушатицях з цього приводу був збудований Народний дім.

До 1939 р. щорічно 15 травня біля Христів Свободи селяни відзначали роковини знищення панщини. Радянська влада в її сталінській концепції принесла в наші села знову примусову працю і, зрозуміло, що Хрести Свободи викликали люту у чиновників, які організовували колгоспи та керували ними. Почався довгий процес знищення Христів Свободи, який тривав з середини 1940-х років до приходу перебудови. Знаходились у селах люди, які почали трощити ці історичні пам'ятники, вантажними машинами вивозити їх у ліс або топили в річках, бульдозерами загортали у землю. Частина пам'ятників свідоміші селяни перенесли під церкви та на цвинтарі і тим урятували їх від знищення. За останні роки деякі з знищених пам'ятників відновлені, деякі перевезені на свої попередні місця. Місця знищених Христів Свободи здебільшого позначені посадженими одночасно з їх встановленням деревами. Переважно біля таких христів садили 2 або 4 липи. Їх не догадалися чи не змогли викинути з корінням западаливши виконавці вказівок "зверху". У багатьох випадках залишилися спідні камені від постаментів. Нашій громадськості необхідно відновити всі знищені Хрести Свободи. Треба реставрувати і ті, що стоять із забіленими вапном написами.

ми. Хай читають діти почерк своїх прадідів! Не за го-рами вже той час, коли селяни знову повернуться до вільної праці на вільній, сновленої землі і встано-влять тисячі нових пам'ятників вибореній Свободі!

Отже до сьогоднішнього дня на території Львівщини виявлено поки-що 317 місцевостей, де сто-ять, імовірно стоять або знищені Хрести Свободи. Ін-формація взята з розповідей людей. Подарки перелік цих місцевостей, маємо надію, що читачі надішлють нам докладнішу інформацію про ці пам'ятники, замало-ють їх, укажуть розміри, скопіюють та вкажуть точне місце розташування. Добре було б надіслати і фото-графії. Це необхідно для створення паспорту кожно-го такого пам'ятника і взяття його під державну охорону. Сподіваємось дещо дізнатись і про доморо-щених "антигероїв" застійного часу, які тростили і ламали за вказівкою чи без неї. Ласкаво просимо над-силати інформацію для систематизування нашому чле-нови Лабі В.П. за адресою: 290026, м. Львів-26, вул. Ярославенка, 38, кв. 4 "а". У кінцевому результаті вся інформація буде використана при підготовці до дру-ку двотомного довідкового видання про пам'ятки іс-торії і культури Львівщини, яке готує Інститут су-спільних наук АН УРСР. Листи з інформацією про Хрести Свободи з інших областей Західної України будуть передані для систематизації в Інститут су-спільних наук АН УРСР.

Перелік пам'ятників свободи на Львівщині
Бродівський р-н: існують у Голубиці, Луговому, Пони-кві; імовірно теж у Номарівці, Підгірцях, Підкамені, Тетилківцях; знищені у Бродях.

Буський р-н: існують у Новому Милитині, Закома"ї, Іосипівці, Кудирівцях, Ліску, Новосілках, Старому Милитині; імовірно теж у Гумніських, Соколі; зни-щені у Муратині, Кутах, Ожидові, Утшківці.

Городоцький р-н: існують у Дроздовичах, Завидови-чах, Зашковічах, Керниці, Коропужі, Косовці, Мавко-вичях, Мипані, Хитевичах; імовірно теж у Лівчицях, Підвірнічці, Путятичах, Ясенівці; знищені у м. Город-ку, с.с. Бірчі, Любичах, Рубанівці.

Дрогобицький р-н: існують у м. Дрогобичі, с.м.т. Східниці, с. Вороблевицях, Гаях Нижніх, Глумові, Іва-но-Франковому, Ліпні, Унятичах, Ясениці Сільній; знищені у Бистриці, Волоці.

Жидачівський р-н: існують у м. Ходорові, с.м.т. Журавні Нових Стрілищ, с.с. Антонівці, Бережниці, Бориничах Бухавині, Буянові, Вербиці, Вільхівцях, Возчатичах, Во-лиці Гніздізівській, Володимирцях, Голдовичах, Горо-дищенському, Дем"янці-Лісній, Дем"янці-Надністрян-ській, Дібрівці, Дроховичах, Дулібах, Жирівці, Заболо-тівцях, Заріччі, Кологорах, Корчівці, Лівчицях, Лучанах, Любичі, Межиріччі, Мельничу, Молодинчолу, Малосеві, Но-восільцях, Облазниці, Отиневичах, Подорожному, Пчанах, П"ятничанах, Рудківцях, Сутрові, Тейсарові, Чертілі, Чорному Острові; імовірно теж у Грусятичах, Залісках, Ліпниці, Млинських; знищені у Дем"ятниках, Млинсь-ках /Смогові/, Монастирці, Рогізнаму, Сидорівці, Суля-тичах, Черемхові.

Золочівський р-н: існують у Бонішині, Великій Віль-шаниці, Великому Полухові, Виліяхах, Гологорах, Жукові, Змикові, Розворах, Сквилові, Словіті, Соловій, Снови-чах, Ясенівці; імовірно теж у Печенії; знищені у Біб-чавах, Глинянах, Гончарівці, Куровичах, Погорільцях, Скваряві, Струтині.

Пам"янка-Буський р-н: існують у Дідилові, Полонично-му, Руданцях, Тишці, Убінках, Хрінові; імовірно теж у Мовтанцях, Печихостах, Таданях; знищені у Запитові, Мазярні Коравській, Стректіві, Якимові.

ВИСТУП ПІД ЧАС ЦИВІЛЬНОЇ ПАНАХИДИ-РЕКВІЕМУ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ Вельмишановна громадо!

Трудно сказати, чи багато є таких націй, які б зазнали за свою історію стільки лиха, репресій та терору, як наш український народ. Він страждав від набігів половців, татаро-монгольської навали, польського та російського повнізку, спрямованих на знищення української мови, держави та нації за-галом. Цілком зрозуміло, що всі ці акції проводи-лися лише з однією метою – загартувати споконвічні українські землі та перетворити українців у своїх рабів. На превеликий жаль усі ці акції з часом на-бирали більш витончених та жорстоких форм і досягли свого кульмінаційного моменту в 20-му столітті у вигляді сталінського терору та репресій.

Тільки постраждало в цей час і населення За-хідної України, де, за цілком достовірними історич-ними даними, було репресовано понад 1,5 мільйона жителів, а підлягало в короткий час депортувати або знести біля 25% населення. Ніхто ні хоче-мо вважати як нація, не стати додатком якоїсь ін-шої народності та не допустити повернення часів сталінізму та неосталінізму, в ім'я своїх нападів ми повинні постійно пам'ятати про трагедії людей, які стали жертвами цих страшних часів. Пам'ятати, що прояви репресій сталінізму та неоста-лінізму не відійшли остаточно в минуле, їх репрі-зи ми маємо навіть зараз, у часи перебудови. Наоч-ним прикладом цього є ще свіжі криваві події, які відбулися в нашому місті і жовтня 1989 р.

Сьогодні, у день пам'яті жертв репресій, до-звольте мені віддати шану людям найбільш гуманної у всі віки професії – медикам, що безневинно постра-ждали. Нахвилюю прикладів найбільш жорстоких репрес-цій над людьми можна навести багато. Так, сту-дент-медик Львівського університету Мірош Зайчків-ський у перші ж дні створення ЗМР пішов у ряди УПА і боровся до остаточної її ліквідації. Опинов-шись опісля на території Радянського Союзу, був за-арештований та загинув у сталінських таборах. Та-ка ж доля спіткала і студента-медика, теж воїна УПА, Романа Кузьму. Марія Ігнатовська, будучи студен-ткою другого курсу медичного факультету у Львові, у жовтні 1916 р. добровільно пішла санітаркою в УПА, відступавши зі стрільцями перед польською ар-мією, опинилася в Чехословаччині, де закінчила ме-дичний факультет університету в Празі. Повернувшись на Західну Україну, працювала лікарем у Глинянах. Неодноразово за участь у військах УПА була заареш-товувана польською владою. Незважаючи на те, що з приходом Радянської влади сумлінно працювала ліка-рем у лікарні охорони матері та дитини, при відсту-пі Радянських військ у 1941 р. була заарештована органами НКВС та безслідно пропала.

Період з 1940 по 1941 рр. був, можливо, най-страшнішим. У цей час лавиною посилювалися масові арешти та депортації серед населення Західної У-країни. Не минула ця доля і лікарів. Так, відомого сьогодні професора медицини Михайла Дусового, який до війни працював лікарем-дерматологом, було в 1940 р. заарештовано, а всіх його братів та сестер негайно депортовано до Сибіру. Це також доля спі-ткала воїна-санованого лікаря Тараса Бачинського, якого місцева населення знайшло по-звірчачому заго-тованим після відступу радянських військ на тери-торії території НКВС у Сєбарі.

Після повернення Радянської влади на тери-торію Західної України в 1944 р. хвиля репресій від-новилася. Знову почалися масові арешти та депорта-ції населення, що відзначалися ще більшим звір-ством. Так, відомий лікар, доцент кафедри нервних хвороб, надзвичайно чуйна та гуманна людина Ярослав Бачинський у 1940 р. після важкої операції, з гіп-сом на нозі був заарештований органами НКВС з при-воду доносу про допомогу Сандерівцям.

В усі часи вважалося, що лікар повинен, згід-но з клятвою Гіппократа, надавати допомогу будь-яко-му хворому, не зважаючи на його політичні погляди. Тому нахвилюю є такі приклади, коли за ці дії лі-карі були репресовані. Так, у післявоєнні роки хі-рург Степан Кісця за надання медичної допомоги, причому з відома власної у Бродівській лікарні, був заарештований та підданий тортурам. У ті ж часи разом з доцентом Бачинським у нахвилю сталінських таборах відбували неадекватне покарання Лугович, Васильчин, Надрага Богдан та багато інших. Луго-вич загинув у таборі Іркутської обл., а лікар Ва-сильчин /проживав в м. Мельницькому/ та Богдан Надрага /жителі Самбора/ до сьогоднішнього дня не-реабілітовані.

Багато репресованих стали в таборах каліками на ціле життя. Так, Микола Хміль, студент 4-го курсу Львівського медичного інституту, 1950 року була заарештована та відбувала покарання в Чорному Літі Тонської обл.; повернувшись до Львова 1956 року інвалідом II групи і по сьогоднішній день не може працювати.

Що треба зауважити, що подібні випадки були не тільки в часі сталінізму. Можна назвати і жер-тви неосталінізму за часів правління Брежнєва. Так, у 70-х роках був переслідуваний та цькований про-сов лікар онколог Семен Корольчук, який змінив у вільний від роботи час українську символіку та заборонену літературу і розповсюджував її серед населення.

Я звартався до всіх присутніх, до всіх свідомих українців та жителів нашої області інших національностей: пам'ятайте пам'ять усіх безневинно репресованих, допомагайте в виявленні винуватців їх страданих подій регіональній організації "Меморіал". У цьому запорука життя і щастя наших дітей та внуків.

Б. Туркевич

16.02.1990 р.

СН

ПРОДОВЖЕННЯ

Миколаївський р-н: існують у Берездівцях, Березині, Бродках, Великій Горожаній, Вербіжці, Верині, Гранках, Кутах, Демні, Долішньому, Дроговижі, Малій Горожаній, Радові, Ричигівці, Роделичах, Стільську, Тужанівцях, Черниці; імовірно теж у Гонятичах, Дуброві, Повергові; знищені у с.м.т.Н.Роздолі /Малехові/, Великій Волі Гірському, Держові, Красові, Крупському, Луб'янах, Розвадові.

Мостиський р-н: існують у Боляновичах /хутір Корми Бовчидовичах, Дмитровичах, Мальнові, Соколі, Цикові, Черняві, Шегинях; імовірно теж у Мальнівській Волі, Мишлятичах, Поповичах, Старяві; знищені у Гостинцевому, Дидятичах.

Нестерівський р-н: існують у Бесідах, Великому Дорошові, Великих Гривовичах, Гійчому, Гребенцях, Замку, Зарудцях, Крехові, Липнику, Любелі, Магерові, Новій Нам'яні, Ситихові, Старій Скваряві; імовірно теж у Дібрівці, Замочку, Підгорі; знищені у Глинському, Зашкові, Кунині, Купичові, Малехові, Нагірцях, Пилах, Пиратині, Потелічі, Соханях.

Перемишлянський р-н: існують у Болотні, Великих Глібовичах, Вільховці, Дусанові, Кореличах, Коросні, Лагодіві, Лопушній, Міжгір'ї, Осталовичах, Підмонастирі, Під'яркові, Подусільній, Подусові, Романові, Свірських Глібовичах, Селиськах, Серинках, Станиричі, Стрілках, Суходолі; імовірно теж у Білці, Іванівці, Тучному; знищені у Бреховичах, Виписках, Вовкові, Ганачівці, Дунаєві, Кимирі, Ладанцях, Липівцях, Мередиці, Підгородичі, Пнятині, Прибині, Стоках, Утіховичах.

Пустомитівський р-н: існують у Гамаліївці, Гриніві, Дмитрі, Дмитровичах, Лисиничах, Миклашеві, Милошівцях, Миконковичах, Пікуловичах, Селиськах, Скридкові, Тарасівці, Хоросні, Черенині, Черкасах, Чижикові, Чижках, Шоломії, Ямполі; імовірно теж у Поршні, Сердиці, Ставчанях; знищені у Водниках, Журавниках, Звенигороді, Гориславицях, Милатицях, Оброшині, Пісках, Солонці, орнушовичах.

Радехівський р-н: існують у Завидчому, Кривому, Лопатині, Монастирку-Оглядівським, Новому Виткові, Половому, Радванцях, Розжалові, Сенькові, Станині, Стремільці, Павлові, Яструбичах; імовірно теж у Луканях; знищені у м.Радехові, с.с.Погодеві, Дмитрові, Нестаничах, Оглядіві, Пиратині, Середпільцях, Сморжеві, Торках, Увині.

Самбірський р-н: існують у Луках; імовірно теж у Конюшках Королівських; знищені у Блакові.

Сколівський р-н: існують у Коростові, Тухлі; знищені у Либохорі.

Сокальський р-н: існують у Реклинці, Хлівчанах; імовірно теж у Мурованому; знищені у Бутинах, Ільковичах, Карові, Матові, Межиріччі, Поториці.

Старосамбірський р-н: існують у Головецьку, Губичах, Коневі, Соляноватці, Трушевичах; імовірно теж у Топільниці; знищені у Грушатичах, Дроздовичах, Скелівці.

Стрийський р-н: існують у Братусівцях, Великих Дідущичах, Верганях, Верхній Стинаві, Вівні, Волі Довголуцькій, Гірному, Грабівцях, Дашаві, Добровлянах, Добрянках, Довголучі, Долішньому, Дулібах, Жулині, Завадові, Зедерівцях, Зарічному, Йосиповичах, Кавську, Конюхові, Лотатниках, Малих Дідущичах, Монастирці, Нижній Луковці, Нижній Стинаві, Пукеничах, Семогеневі, Сихові, Стриганцях, Стрілкові, Угольній, Ходовичах; імовірно теж у Кутах; знищені у Жулині, Заплатині, Лисовичах.

Яворівський р-н: існують у м.Яворові /центр міста/ Буніві, Добробітанях, Дубровиці, Нагачеві, Немирові, Рогізаному, Рясне-Руське, Старичі /каплиця/; імовірно те у Віжомлі, Сарнах; знищені у м.Яворові /на кільцевій дорозі/, Лозині, Рокитному, Смолині.

Крім того існує пам'ятник у м.Винниках /Червоноармійського р-ну м.Львова/.

Шановні читачі! Цей список далеко-далеко не повний, адже на Львівщині майже 2 тисячі населених пунктів. Поповнення списку - справа вашої ініціативи і доброї волі. Автор також хоче подякувати за допомогу Товариству Лева, Радехівському районному товариству охорони пам'яток історії, краєзнавцям В.І.Шагалі з Нижанкович, та багатьом іншим, які допомогли зібрати поданий матеріал.

16.01.90 р.

В.ЛАБА

АНТОЛОГІЯ ТАБІРНОЇ ПОЕЗІЇ

Орися Матешук

(=)

"О люди, люди з номерами
Ви були люди, не раби..."
/А.Жигулін/

Під дулом нас гнали в тюремні вагони
І везли на північ, де вічні сніги.
Ми йшли нумеровані, биті, голодні,
На снігу лишали криваві сліди.

І з болем ховали ми друзів в дорозі,
Клялися їх образ в серцях зберегти.
Самі часто падали слідом в неможі,
Та вірні надії до смерті були.

Як реквієм пісню всі дружно співали -
лунали слова.
Конвої від страху наосліп стріляли.
В розпучі здригалася Північ німа.

Там зеки-дівчата /незнані герої!/
Навіки лишилися в глухій мерзлоті.
І зараз здалека, з країни чужої
До нас долітають їх горді пісні.

* * *
В 40-х роках вандалами від культури було
знищено колекцію творів геніального лемків-
ського художника Івана Дровняка, званого
усюду світові під прибраним іменем
НИКАНОР

Рукописи горять... Нетлінні тільки душі -
субстанція прозрінь, шукань, тривоги, зневір.
Рукописи горять, як дикі трави в сушу,
палахкотять малюнки німого лемка з гір.
Чим завинили ви, обгортки й обкладинки,
нащо жере вогонь картонні паспарту?
Чому святкує смерть свої гідкі обжинки,
і чутно вороння, і видно кров густу?
Вона скипає вміть у полум'ї кажному
і корчаться в диму пани, дівки, святі!..
І вже чужий Бескид. І вже немає му.

І лемки вже не ті. І гори вже не ті.
Ніяке море сліз вогонь той не подума.
Він все спалив, що міг. Дожився нагород.
Але нужденний син служниці з вілли "Рука"
все ж зробить в вічність крок. Бо він і є народ.

ТРАГЕДІЯ

ТРАГЕДІЯ

Страшна машина сталінських репресій зацепила практично кожному третій сім'ю на Західній Україні, "добровільно" воз'єднаний з УРСР з допомогою горезвісного пакту Ріббентропа-Молотова.

Не проминула ця машина і нашу сім'ю. Мій рідний дядько, молодший брат моєї матері, Литвин Мирослав Іванович народився і жив разом з нашою родиною в м.Тернополі. Він був найздібніший серед дітей його діда. Закінчив з відзнакою середню школу, самотужки навчився грати на скрипці (пізніше закінчив ще й музичну школу), мав талант до малювання, дуже добре грав у теніс, футбол і врешті закінчив вчительський інститут.

У 1938 році почав вчителювати в с.Товстобаби, Тернопільського р-ну, Тернопільської обл., викладав українську мову та літературу, малювання та співу.

Як він зустрів "золотий" вересень 1939 р. не знаю, але думаю, що без квітів, а із звичайною цікавістю, як до всяких перемін суспільного життя.

Десь в цей час він одружився з учителькою Зволінською Стефанією, полькою по національності, що пізніше відіграла важливу роль у його житті. Напевно вже тоді, у 1940-1941 рр., він як учитель, як сільська інтелігенція був занесений у списки "неблагонадійних", що підлягають депортації в краї "не столь отдаленные".

Однак, як би там не було (чи не вистачило транспорту, чи до нього не дійшла черга, чи просто німецькі війська дуже швидко захопили Тернопільську область у 1941 р.), Литвин М.І. з дружиною спокійно сім'єю пережили військове лихоліття в тому ж таки селі Товстобаби, час від часу наїжджаючи в м.Тернопіль до батьків. Все стало на свої місця в 1944 р. буквально через декілька днів після визволення м.Тернополя радянськими військами.

Приїхав "чорний ворон", дядько забрали і ми його більше не бачили.

Як пізніше сповістили батькові, моєму дідові по материній лінії, сина засудили на чотири роки з висилкою в Красноярський край.

Ось він і мінімальний строк - 4 роки, бо менших термінів у цей час ніхто не чув. Як правило за "націоналізм", (а викладання української мови та літератури або це історія на той час - явний націоналізм) тоді "давали" 10, 15, а то і 25 років. Коротше кажучи, дядько працював на лісопосаді і лісоосаді чотири роки в термі "в сибірському санаторії", а моя мати і дві тітки, як тільки могли, то відправляли йому посилки з продуктами і теплими речами.

У 1949 р. дядько був випущений з термі, але без права повернення на батьківщину, тобто став вільним сибіряком.

Він був настільки вільним, що не мав ні карбованця, щоб знайти квартиру (з вюрменного бараку його виселили, а у "вільний" зебули поселити, під-йомні! зебули дати) і влаштуватися на якусь роботу. І знову його сестри зібрали, як могли, величезну на той час суму 300 крб. і відіслали йому телеграфом для влаштування "вільного" сибірського життя...

Трохи раніше, у 1947 році, його дружина виїхала в Польщу і поселилась у м.Свідніца Вроцлавського воєводства.

Розуміючи, що повернутись на Україну йому не вдасться (він не міг передбачити, що через три роки помер деспот і багато чого зміниться в нашій авторитарній державі), дядько почав клопотатись про виїзд до дружини в Польщу. Це клопотання було задоволене і в середині 1950 року, не заїжджаючи у Тернопіль до батьків, до сестер (і цього не дозволили), дядько виїхав у Польщу в м.Свідніцу. Там, незважаючи на те, що він українець-патріот і трохи репресований, його прийняли на державну роботу заступником директора місцевого банку. Ось приклад справжнього інтернаціоналізму. Дружина його в той час працювала вчителькою в ремісничому училищі.

Помер Литвин М.І. там же в м.Свідніці в 1969 році на 58-му році життя, дружина померла в 1980 рр., дітей у них не було.

Член товариства "Меморіал"
Головінський Л.В.

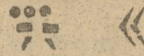
Дорога редакціє

Мам на вас велику надію і прошу великодушн вибачити за мою нескромність. Тато мій, Матусь Іван Миколайович, якому скоро йде 90-й, доживає свого віку у селі Деревлянах Кам'яно-Бузького р-ну. Не хоче переходити в мою теплу квартиру у Львів, ні до брата в сільський котедж, де затишно, тепло, а якось клигає у своїй хаті сам /мама померла тому 4 роки/.

Колись у молодості він устав на весь свій невисокий зріст супроти польських загарбників, які гналися до Львова. Тоді йому був усього 18-й рік. Але й досі пам'ятає все, як було. Та були часи, коли й говорити про це не було можна. Запеклі бої були на Тернопільщині...

З Деревлян тоді були січовими стрільцями: старший /десятник/ Данило Натрун /1890 р.н./, дядько /стрілецьний брат тата/ Матусь Іван Кирилович /1900 р.н./, дядьки Луць Бодіар /дяк, 1895 р.н./, Теодор Дуган /1900 р.н./, сусід Іван Задоворняк /1901 р.н./ та Криль. Матусь Іван Кирилович та Луць Бодіар загинули і поховані у Львові. Живий тепер залишився один тато. Усі інші поховані в рідному селі.

Хай хоч ці рядки мого "вірша", з кострубати-ми римами та мовою, украсять йому ці дні!

ВІРШ У № 8

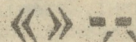
Згаданим добровольцям УГА, усім іншим і татові Іванові присвячую.
В.НАСТІН

хроніка

Після мітингу, присвяченого 71-й річниці утворення ЗУНР, до мене, як до голови ТУМу та автора доповіді на мітингу /співавтора/, у якій поіменно згадувались січові стрільці з Дрогобищини, стали звертатися діти і внуки тих січовиків з проханням можливого вяснення долі їх батьків і дідів, про яку їм не відомо нічого. Взагалі це згадування у доповіді дуже зворушило тих, родичі котрих були вперше привселюдно згадані і вшановані, а їх участь в лавах ЗУНРу визвана як акт високого патріотизму. Треба було бути серед тих людей і бачити слізь на їх очах, щоби слов на зрозуміти, як важливо і на часі зараз це питання.

На жаль, я не зміг нічим доповнити повідомлення мітингу, почерпнувши з альбому січового стрілецтва. Вважаю, однак, що все ж існує деяка досі не використана можливість задоволення цього словна природного соціального запиту нападків колишніх воїнів за напу волю, який сприяв їм і відновленню історичної пам'яті і піднесенню популярності патріотичної ідеї серед нашого суспільства, через утворення при "Меморіалі", або через сприяння "Меморіалом" для такого утворення клубу комбатантів визвольних змагань. Думаю, що спілкування між собою колишніх воїнів ЗУНРу допомогло б вяснити багато воєнних епізодів і обставин загибелі окремих стрільців, а можливо й вяснити хто спочивав в тих стрілецьких могилах, які до цього часу нерідко залишаються безіменними. З допомогою живих учасників боїв можна створити картушку стрілецтва, зликатися з ізд живих ще до сьогодні колишніх стрільців, конференція, присвячена ЗУНР з наступним опублікуванням її матеріалів.

Справа ця не терить зволікань, оскільки відходять від нас ці перші хоробрі, які могли би ще багато розповісти про себе і своїх бойових побратимів, про славні дороги і подвиги нашого січового стрілецтва. На нашому з Вами сумлінні лежить це невідкладне завдання. Вірю, що ви це усвідомлюєте і прикладете усі зусилля для того, щоби його виконати. Тим самим буде збережено історична пам'ять і безперервність визвольної ідеї нашого народу, передача тієї світої ідеї наступним поколінням, а це чи не найперше завдання історико-просвітної організації з символічною назвою "Меморіал", яке ви з покликання очолюєте.

Я.ОЛЬХОВИЙ

ШАНОВНА ГРОМАДО! ДОРОГІ УКРАЇНЦІ!

Я звертаюсь до вас від товариства української мови Тараса Григоровича Шевченка! Прошу і молю вас усіх, приділяймо більше уваги нашій молоді, розповідайте їм про нашу історію України, про наш український нездолений народ. Нехай вони дорожать нашою рідною українською мовою і нашою дорогою нам всім українською символією. Прошу одне, щоб не малювали наш герб-тризуб по дорогах, парканах і будинках, не потрібно ганьбити його, це наш дорогий спадок пращів нашого українського народу. Серце кров'ю облівається, коли ідеш на дорозі перед тобою тризуб! Дорогі друзі, українці мої, задумаємося, хіба дозволено його топтати, нехтувати і ганьбити його, нас топчуть і нехтують п'яте століття! Давайте збережимо його як символ, чистий і дорогий нам і нашій Україні.

Звертаюсь до молоді, щоб не вживали у своїй мові грубої лайки. У нашій українській мові ніколи не було брутальних слів. Навже сьогодні вони стали нам такими рідними, що не можемо обійтись без них? Вони тільки ганьблять нас усіх і нашу мелодійну українську мову, тому прошу вас усіх, особливо молоді нагу, забувати ці чужинські рідкі слова, викинути їх назавжди із нашої української мови, щоб наше покоління не чуло їх, і не кляло нас за спадок, який ми їм залишили. Бережимо символ України як зіницю ока!

Я вірю, що ти, Україно, охрещена символом своїх синів.

За Україну сотня постане, сто тисяч повстане!
За славу України!
Слава Україні!

Остап Катерина Миколаївна

1941 року, коли Червона Армія відступила і прийшли німці, до моїх батьків прийшла сусідка і схвилювано почала розповідати, що в Дрогобичі на єврейському цвинтарі знайшли багато замордованих людей. Батько мій, видно, не дуже вірив сусідці, вирішив сам пересвідчитися. Я, дванадцятирічне дівчисько, попросила, щоб він мене взяв з собою. Те, що ми бачили, не піддається опису. Люди були, що називається змасаковані, без очей, вух, поперекизані колючим дротом. Між ними були 2 німецькі полонені. Ноги і руки в них були в гіпсі. Вони також були в жахливий спосіб замордовані. Потім такі заховоронення були знайдені в Бориславі в приміщенні НАВС /тепер там ЗАГС/, у підвалах теперішнього будинку культури нафтовиків /тоді він називався "Дім робітників"/, на горі Тіпчак, яка знаходиться між Бориславом і Дрогобичем близько с.Модрича. Мама моя разом зі своєю сестрою ходили на всі трагічні місця, тому що їхній брат Дмитро Намачинський, член НКЗУ, був ув'язнений відразу, як прийшла Радянська влада в 1940 р. Він був жонатий з Марією Концо в Дрогобичі. Удома все це у нас обговорювалось. Називалося багато прізвищ, на жаль, я їх мало пам'ятаю.

Крім українців, замордовані були і польські інтелігенти. Називалося прізвище інженера Лужанського. У Бориславі, де я пізніше була на похоронах, українців похоронили на цвинтарі в Тустановичах /близько Трускавця/, поляків - на цвинтарі на Луковій горі /тепер вул. Щорса/.

Бідик Галина Костянтинівна
м. Львів, вул. Наукова, вул. 104, кв. 6

1.08.1989.

ТЕРОРИЗМ

Я, громадянин Єрис Дмитро Акимович, народжений у селі Башки Горішній /Польща/. Переселений 1945 р. 10 марця в село Боршівці Лустомитівського р-ну Львівської обл.

Подаю відомість початку коло 22 червня 1941 р., що мій брат старший Єрис Іван Акимович, народжений 1910 р., був замордований у львівських "БригІдах". Я і наша мама приїхали до Львова 26 червня 1941 р. Очевидці того страшного нещастя сказали нам, що всі трупи були вивезені з камер 23-24-25 червня. Про те, що творили в тюрмі, ми вчули 24 червня 1941 р. Закам ми пройшли 110 км, ми вже їх не застали. Тільки очевидці, які чистили камери, сказали, що вони не знають, де їх вивезли, чи на цвинтар, чи в ліс.

Подаю цю відомість для Львівського "Бюро історії", на те і розписуюсь

БАНДИТИЗМ

Перемиськ - місто гарне, лежить на березі ріки Сян. До війни його оточували українські села: Горохівці, Пикунці, Негриба, Сілець, Лучині, Корвини, Селища, Існаничі, Диків, Медика, Сібінець, Стібно, Буци, Парнява, Імжичі, Вітошинці, Коношкі, Дарвиці, Луп'ятичі, Германовичі, Станіславчик, Молодовичі, Дроздовичі, Велоничі, Мальговичі, Бібло, Боршівці. За винятком с.Горохівці, де була третина поляків, жили в цих селах переважно українці. На захід від Перемисля ще лежали Іркулі Великий і Іркулі Малий, Правніці, Острів, Горіхівці.

Села були великі, хат на 300, багаті. У середньому в кожній господарстві було 2 корови, свиня, 1 кінь, хоча би на 2-3 двори. Кожен селянин мав 3-4 морги поля /1 морг - 58 арів/.

У кожному селі були осередки товариств "Просвіта", "Сільське господарство", "Сюз українців", торговий кооператив, який продавав сільськогосподарські продукти. Працювала хата-читальня, хор, драматичний гурток, кулінарний та інші гуртки, які організувалися товариствами, а також дитячий садок приблизно на 30 дітей. Садок працював сезонно, влітку. У кожному селі була початкова школа /4 класи/ з українською мовою навчання. У Горохівцях була ще й польська школа.

Також у кожному селі була церква /греко-католицька/. У деяких селах був ще й костел /для поляків/. У Перемислі було 2 греко-католицькі церкви, 4 костели, 1 українська православна церква /автокефальна/. Весною 1945 року почалося масове виселення українців в УРСР, а також на захід, на колишні німецькі території. Виселення проводилося примусово, хоча преса його трактувала як добровільне.

Навесні 1945 р. з'явилися відомості про вбивства українського населення /наприклад, у с.Негриба виселювали сім'ю греко-католицького священика у складі 4 чоловік/. У Перемислі стояли радянські війська. До них звернулися за допомогою українці з с.Не-

грибки, 12 людей. Радянські військові видали їм гвинтівки для самозахисту від поляків, а наступного дня самі ж їх заарештували і всіх розстріляли.

Наша сім'я жила в цей час у Перемислі. Одного дня в нашу квартиру ввірвалося двоє бандитів з дівничкою і наказали, щоб протягом двох тижнів ми звільнили помешкання. Таким самим чином поступили з сусідами -українцями. А в цей час уже ширилися чутки про повністю вирізані поляками села. Транспорту не було. Здалося найняти на селі підводу і перевезти сім'ю в Добромиль Дрогобицької області УРСР.

У 1974 році побував я на батьківщині, у Горохівцях. Українців там майже не залишилось, а ті, що залишилися, змушені розмовляти польською мовою і не признаються до свого походження. Нашу родину розкидали по різних землях. Три сім'ї проживають у Боршівці на Тернопільщині, дві сім'ї опинилися у Самборі на Львівщині, а одна - в Ольштині /Польща/. Сусіди по Перемислю виїхали в Америку, про них ми нічого не знаємо. Після переїзду в СРСР ніяких збитків нам ніхто не повертав, не до того було, у країні панував голод.

Івасів Степан Михайлович
м.Самбір, вул.Пацаєва,18

РЕАКЦІЯ В НАСТУПІ.

УПОВНОВАЖЕНОМУ РАДИ ПО СПРАВАХ РЕЛІГІЙ ПРИ
ЛВІВСЬКОМУ ОБВІСНОМКОМІ

ГОЛОВІ ПО СПІРІЯННЮ І ОХОРОНІ ГРЕКО-КАТОЛИКІВ
ПРИ НАРОДНОМУ РУСІ УКРАЇНИ ЗА ПЕРЕБUDОВУ
т.ГЕЛЮ ІВАНУ АНДРІЙОВИЧУ

ГОЛОВНОМУ РЕДАКТОРУ ТЕЛЕБАЧЕННЯ УРСР

ГОЛОВНОМУ РЕДАКТОРУ ЛВІВСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ

ГОЛОВІ ВИКОНКОМУ ЗОЛОЧІВСЬКОЇ РАЙОННОЇ РАДИ
НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ

т.КУЗЬМЕНКУ Г.М.

20 грудня 1989 року на адресу Ради Золочівської районної організації ПРУ за перебудову надійшла копія заяви-протесту від жителів села Залісся Золочівського району Львівської області. Суть заяви зводиться до огляду тестування інформації, поданої по телебаченню 14 грудня 1989 р.

Для розгляду заяви створено комісію в складі:

1. МОСКАЛЬ Василь Ярославович - голова
2. СОСТЯК Ольга Іванівна - член
3. ГОРБАЧ Дмитро Дмитрович - член
4. УРБАНОВИЧ Ігор Петрович - член
5. НІКІТЕНКО Таїса Миколаївна - член

24 грудня члени комісії виїхали в с.Залісся для зустрічі з громадою даного села.

Комісією встановлено:

Церква с.Залісся була греко-католицькою. З 1946 року була закрита. В квітні 1989 року церква відкрита, зареєстрована як прихід Руської Православної Церкви і призначено було священиком цієї парафії о.Німака Мирослава.

Починаючи з цього періоду, проведений ремонт церкви за рахунок коштів громади церкви с.Залісся.

В церкві відправляв богослужіння і допомагав в організації ремонтних робіт о.Німак М.

19 листопада 1989 року після богослужіння громада с.Залісся проголосувала за вихід з РПЦ і перехід на греко-католицький обряд, про що стверджують відповідні документи. Парафія оголосила відмову від РПЦ, і заяву з підписом всіх парафіян подали греко-католицькому митрополиту у Львові, щоб прийняв їх під свою духовну опіку. Заяву про вихід із РПЦ було повідомлено священиком НІМАКОМ М. парафії с.Залісся Львівському Архієпископу Іринею. Також подані документи на реєстрацію в Золочівський районний Виконком народних депутатів.

20 листопада 1989 року Львівська єпархія призначила священиком в с.Залісся о.БОЧАЛО В.

Після 26 листопада Архієпископ Іринеї заборонив о.НІМАКУ М. відправляти греко-католицьким обрядом.

10 грудня о 17 год. представники православної духовенства в особі о.Бочало В., зятя Протія Ігора: протіа Протія І. - Захарова та дяка Соїки з парафії с.Ясенці приїхали в с.Залісся, зайшли в церкву. Вели себе нетолерантно, заглядаючи в щалу, будучи в цивільному одязі, чим порушували релігійні правила.

Після богослужіння відбулась розмова між отцями І.Процем і М.Німаком. О.Німак М. спитав, до кого приїхали православні отці. Почувши у відповідь, що до громади, О.Німак М. зібрався, вийшов з церкви і пішов разом із скарбником с.Залісся до його будинку.

Представники громади запропонували православним отцям залишити приміщення церкви, оскільки вони не бажають бути православного віросповідання. Отець В.Бочало вийшов перший і пішов у напрямку автомашини, участі в діалозі, який відбувався на подвір'ї церкви між представниками громади с.Залісся і отцями православної церкви, не брав. Відкриваючи двері автомашини, отць В.Бочало В. упав. Представник церковної громади с.Залісся т.Ремарчук підійшов і підняв його, а парохіяни покликали отців, і вони повезли хворого до лікарні. По дорозі отць В.Бочало В. помер, про що зроблено відповідний запис в журналі Золочівської районної подільської записи № 262-11, XII.1989 року - Бочало Василь Іванович, 1925

року народження, с.Ясенівці; діагноз: гостра недостатність кровообігу, Атеросклеротичний постінфарктний кардіосклероз. Помер 10.XII.1989 р.

Виходячи з вищенаписаного, комісія стверджує:

1. Смерть священника Василя Бочало наступила не в результаті фізичного насильства з боку віруючих греко-католиків с.Залісся Золочівського району, а внаслідок тяжкої хвороби серця.

2. Засуджуємо дії Центрального та Українського республіканського телебачення, які подали неперевірену інформацію про насильну смерть православного священника РПЦ о.Бочало В., чим сприяли розпалюванню ворожнечі між віруючими православними та греко-католиками.

3. Закликаємо віруючих Руської православної, Української автокефальної та Української греко-католицької церков до взаємної поваги, релігійної терпимості, єдності.

4. Золочівська районна організація НРУ за перебудову стоїть на позиції свободи совісті. При цьому підкреслюємо, що РО НРУ за перебудову з однаковою повагою ставиться до церков всіх віросповідань.

Підписи:

Москаль В.Я. - голова комісії

Члени:

1. Фостяк О.І.
2. Горбач Д.Д.
3. Урбанович І.П.
4. Нікітенко Т.М.

ХТО ГРОШІ ПЛАТИТЬ, ТОЙ І МУЗИКУ ЗАМОВЛЯЄ.

Центральне телебачення, як і преса, в ряді передач та публікацій висловили своє справедливе стурбовання з нагоди наче-то драматичних подій, що мають місце в Західній Україні між віруючими греко-католиками та представниками православної віри.

Ми сподіємся, що таку позицію представники центральних органів преси зайняли не в силу своєї особливої прихильності до православ'я чи антипатії до католицизму, а внаслідок дезінформації, яку їм підкинули ті, хто зацікавлений в роздуванні ворожнечі.

Конкретні події в с.Залісся сконденсовано відтворюють вся ситуацію Західної України. Кожен неупереджений читач ознайомившись з документами може зробити особистий висновок. В той же час ми хочем наголосити на тому, що й спростування наклепів ще не означає, що десь в якійсь громаді віруючих справді не можуть виникнути гострі конфлікти. Явище мабуть неминуче, коли ідеться про повернення юридичних прав церковній структурі віруючих після майже шестидесятилітньої безправності. Основне звинувачення висунуто проти греко-католиків полягає в тому, що "вони захоплюють храми". Даруйте спробуем без упередження розставити крапки над "і".

І. Кому належали впродовж більше ніж трьохсот років ці храми? Ким в переважній більшості були збудовані?

Відповідь: Належали греко-католикам і ними збудувались. Передбачаю Ваші хитання головою та спростування, що мовляв до 1596 р. всі належали до православ'я. Навіть так але немає прецедентів в історії народів, щоб культура 4 не говорячи уже про релігію після півтисячолітньої втрати поверталась назад. Такий процес не природний і не життєвий.

Коли виникають міжконфесійні дискусії, то виголошується ще й такий аргумент "Але чи потрібно нам, українському народові, дві церкви?" /Я не прибічник жодної із церков і тому з легкістю відповідаю. Ні! Не потрібні ні дві, ні три. На мій погляд було би цілком достатньо однієї. А з погляду комуністів-атеїстів, навіть жодної не треба. А з погляду самих віруючих як? А з погляду демократії, цивілізованої людини церков потрібно рівно стільки, скільки є віруючих, куди ж, дороги, дінесь від цієї істини. Є прибічники греко-католицької церкви, є православної, є протестантської і нікуди ми від цього не дінємось. Сподіємось на нашу діаспору. Ми будемо українці в демократичному цивілізованому світі уже сотні років і є там прибічники всіх церков, в тому числі аж чотирьох православних автокефальних єпископатів, хоча в цілому до православ'я з поміж емігрантів належить не більше 1/3 - 1/4 частини еміграції. З цим треба рахуватись всім.

Досить з нас порожнечі й нетерпимості чи бажання всіх заставляти бути подібним до себе. Кожен індивідуальність, але всі ми мусим бути єдині в одному - бажанні побудувати суверенну нашу державу, і це питання найважливіше. (Розуміється, при збереженні своєї віри, але для кожного вона своя) Є дві ілюзії. Ілюзія греко-католиків полягає в тому, що колись Східна Україна, Волинь стане греко-католицькою.

Ілюзія православних полягає в тому, що Західна Україна стане православною. Що з воза впало, те пропало. Українська еміграція тому доказ.

2. Чому представники греко-католицької церкви впродовж сталінського та неосталінського терору віддавали своє життя, здоров'я, сиділи в тюрмах, були гнані і переслідувані? Чи тільки справа в церемоніалі, чи вірі в Бога?

Мабуть, що ні! Вірити могли відвідати православні храми, як і допризвуватись греко-католицького церемоніалу в тих же діючих церквах. Отже, ішлося про щось більше для священників, віруючих як і для влади. А саме: тверда прихильність до національної культури, збереження мови, народних традицій. Ця особливість страшенно не пододалась і польському урядові і урядові царської Росії. Згадайте війну 1914 р. На окупованій царськими військами території, сувально, на другий день закривались греко-католицькі храми, єпископства, церковні архіви тут же вивозились в Росію /до речі переїждівши архів до цього дня знаходиться в м.Ленінграді/.

Скажете: але ж ми ведем мову про українську автокефальну, а не руську православну церкву. Так то воно так, але не зовсім. Чому там ж влада яка заохочує до творення автокефальної в західних областях України, не стимулює аналогічні процеси на Волині, Східній Україні. Як мовиться в народному прислів'ї: "С чого би это???".

3. Чи греко-католицька церква не означає ополачення, чи повне окатоличення, чи це не загрожує нам повернення чи хоча б підтвердження вимог польських новиністів?

Греко-католицька /чи українська католицька/ церква існує в Польщі з 60 років легально і якщо щось їй допомогло зберегтись розпорощеним нашим українцям по всій Польщі, то в першу чергу це саме церква. Тут роль відіграв греко-католицька церква і в Словаччині. Не асимілює, а зберігає.

Що ж до питання про західні землі України і Польщу. Папа Павел Іван II робив неодноразові заяви про Західну Україну як про землю українську, говорив про гріх Польщі, що до ставлення до України. Уряд Польської "Солідарності" неодноразово заявляв про визнання України в межах післявоєнних кордонів. Це не означає, що в Польщі бракує новиністів, яким це сниться від "Можа до можа", і що не раз виголошують окремими групами такі гасла. Ми ж тех не без гріха, у нас є герцог голови, які готові братись за вилу, але хіба воно визначають напрям розвитку громадського життя?

У всій дискусійній розмові вірним є те, що греко-католицька церква - це орієнтація на Захід, а православна на Схід. Кожен віруючий може вибрати свій власний орієнтир і справа демократичного блоку гарантувати такі можливості всім.

С.Гринів

С. ГРИНІВ

Наша адреса : 290008, Радянська, 24

Консультпункт "Меморіалу" працює: вівторок,

четверг з 17.00 до 19.30. Приносьте матеріали

пишіть. Рахунок: 270012 в ОПЕРУ Житлоспецбанку м. Львова.